

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 3082/10 ze dne 17. 3. 2011

Ústavní soud rozhodl dnešního dne bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedkyně Ivany Janů a soudců Vojena Güttlera a Františka Duchoně o ústavní stížnosti stěžovatelky K. M., zastoupené JUDr. Ondřejem Veselým, advokátem, se sídlem Písek, Hradební 134/II, proti výrokům II., III., IV., V., VI., VII., VIII. a IX. rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 6 Co 396/2009 ze dne 5. 8. 2010 a proti výrokům III., IV., V., VI. a VII. rozsudku Okresního soudu v Písku sp. zn. Nc 182/2004 ze dne 20. 11. 2008, za účasti Krajského soudu v Českých Budějovicích a Okresního soudu v Písku, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění:

I.

Včas a řádně podanou ústavní stížností se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů v uvedených výrocích. Namítala porušení svých základních práv zaručených čl. 36 Listiny základních práv a svobod, čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, dále rozpor s čl. 3, čl. 12, čl. 16 a čl. 19 Úmluvy o právech dítěte a s čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a s čl. 2 odst. 4 Ústavy.

Z příloh ústavní stížnosti Ústavní soud zjistil, že Krajský soud v Českých Budějovicích změnil rozhodnutí Okresního soudu v Písku tak, že rozhodnutí ve věci změny výchovy nezletilého Jiřího (jedná se o pseuodnym) se zrušuje a řízení se zastavuje. V dalších výrocích byl rozsudek Okresního soudu v Písku změněn tak, že výroky III. - V. byl stanoven rozsah styku nezletilého Jiřího s otcem, a to každý lichý týden v pátek od 16 hodin, s postupným, výroky odstupňovaným, prodlužováním doby styku nejprve po dobu prvních čtyř týdnů do 18 hodin téhož dne, následně po čtyřech týdnech do soboty 18 hodin a konečně po dalších čtyřech týdnech až do neděle do 17 hodin. Výroky VI. - IX. byl upraven styk nezletilého Jiřího s otcem po dobu Vánoc, Velikonoc, jarních a letních prázdnin. Výroky X. - XII. bylo rozhodnuto o nákladech řízení.

V ústavní stížnosti stěžovatelka namítá, že odvolací soud rozhodl sám, aniž dal stěžovatelce možnost podat opravný prostředek, což mělo být v rozporu se zásadou dvojinstančnosti soudního řízení. V řízení před odvolacím soudem stěžovatelka neměla mít prostor pro vyjádření k návrhu otce. Dále namítala, že nebyl vyžádán znalecký posudek z oboru dětské psychologie, který považuje za nezbytný. Poukázala na zprávu klinického psychologa ze dne 18. 8. 2010 a zprávu Krizového centra, z nichž má plynout, že styk nezletilého s otcem doporučují po kratší dobu než stanovil soud. Dále se stěžovatelka zaměřila na skutečnost, že nezletilý sám nemá o styk s otcem zájem, a naopak se mu aktivně brání, kteréžto stanovisko obecný soud nevzal v úvahu a nezletilého nevyslechl. Styk nezletilého s otcem podle stěžovatelky ohrožuje jeho psychický stav. Rovněž namítá, že obecný soud rozhodl v rozporu se zájmem dítěte, které má být nadřazeno právům rodičů.

Později dne 8. 11. 2010 stěžovatelka (nikoliv prostřednictvím zástupce) doručila Ústavnímu soudu videokazetu, jejích obsah má dokumentovat odpor nezletilého ke kontaktům s otcem. Zároveň upozornila že podala stížnost k "Office of the United Nations" do Švýcarska ve věci porušení Úmluvy o právech dítěte a žalobu k Evropskému soudu pro lidská práva.

II.

Ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu jejího čl. 87 odst. 1 písm. d) rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí obecných soudů, není jim instančně nadřazen, a nezasahuje do rozhodovací činnosti obecných soudů vždy, když došlo k porušení "běžné zákonnosti nebo k jiným nesprávnostem", ale až tehdy, když takové porušení představuje zároveň porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody (srov. např. nález Ústavního soudu, sp. zn. II. ÚS 45/94); v řízení o ústavní stížnosti tedy není sama o sobě významná námitka z "nesprávnosti" napadeného rozhodnutí, a není rozhodné, je-li dovozována z hmotného či procesního (podústavního) práva.

V dané věci, se zřetelem k obsahu ústavní stížnosti, jde tedy o to, zda se obecné soudy v nyní projednávané věci dopustily pochybení, způsobilých založit nepřijatelné ústavněprávní konsekvence, tj. zda nepředstavují nepřipustný zásah do právního postavení stěžovatelky v té rovině, již je poskytována ochrana ústavněprávními předpisy, zejména do práva na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny, ve spojení zejména s čl. 32 odst. 4 Listiny [jehož porušení stěžovatelka nenamítá].

Je přitom namístě především zdůraznit, že se stěžovatelka dovolává i těch práv zakotvených v Úmluvě o právech dítěte, která bez dalšího náleží pouze dětem a nikoliv rodičům (srov. sp. zn. II. ÚS 393/05, II. ÚS 1818/07), avšak ani ve vztahu k tomu nelze vyloučit, aby se těchto práv stěžovatelka (jako matka dítěte) dovolala právě v souvislosti s námitkou neoprávněného zásahu do soukromého a rodinného života a zejména pak zásahu do (vlastního) práva na spravedlivý proces v řízení, jehož byla účastníkem.

Z ústavního principu nezávislosti soudů (čl. 82 Ústavy) vyplývá i zásada volného hodnocení důkazů (§ 132 o. s. ř.), jež má předobraz již ve stanovených pravidlech jejich provádění (§ 120 odst. 1, 2 o. s. ř.). Soud rozhoduje, které skutečnosti jsou k dokazování relevantní a které z navržených (případně i nenavržených) důkazů provede, případně zda a nakolik se jeví nezbytné (žádoucí) dosavadní stav dokazování doplnit, které skutečnosti má za zjištěné, které dokazovat netřeba, případně které se zjišťují ve zvláštním režimu (§ 134, § 135 o. s. ř.).

Podle názoru Ústavního soudu námitky formulované v ústavní stížnosti vykazují vysoký stupeň obecnosti, a vzhledem k podrobným zjištěním a závěrům odvolacího soud, i účelovosti.

Z obsáhlého odůvodnění napadeného rozhodnutí plyne mimo jiné, že to byla právě stěžovatelka, která je odpovědnou za skutečnost, že ve věci jsou dány podmínky pro aplikaci § 27 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, na základě kterých dokonce soud prvního stupně rozhodl o svěřeni nezletilého do výchovy otce, což odvolací soud v odůvodnění aproboval, ovšem rozhodnutí změnil vzhledem k nově nastalým okolnostem. Odvolací soud vyšel ze zjištění, že stěžovatelka "znemožňovala otci styk s dítětem, tento mařila všemožným způsobem, o čemž svědčí i to, že byla již dvakrát trestně odsouzena," naposled rozsudkem Okresního soudu v Písku ze dne 30. 9. 2009, č. j. 2 T 105/2009, ve spojení s usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. 2. 2010, č. j. 4 To 931/2009, a to pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 171 odst. 3 trestního zákona. Tento závěr o postoji stěžovatelky - ve vztahu k § 27 odst. 2 zákona o rodině - je v odůvodnění zcela konkrétně a podrobně podepřen důkazy a zjištěními soudů obou stupňů, jakým způsobem stěžovatelka styk otce s nezletilým v minulosti mařila.

Ve věci byla provedena celá řada důkazů, přičemž požadavek stěžovatelky na další znalecké posudky byl odmítnut pro nadbytečnost, neboť ve věci bylo zpracováno již několik znaleckých posudků. Zvláště zprávu Mgr. M. H., psychologa, kterou stěžovatelka i Ústavnímu soudu přiložila, hodnotí odvolací soud na str. 12 napadeného rozsudku, když poukazuje na to, že stěžovatelka psychologa neseznámila se všemi okolnostmi případu ani se svým odsouzením. Odůvodnění rozsudku soudu druhého stupně je zcela dostatečně a logicky odůvodněno.

Ke stěžovatelkou dovolávanou principu priority zájmu dítěte Ústavní soud dále uvádí, že je věcí obecných soudů, aby při rozhodování o tom, kterému z rodičů bude dítě svěřeno do výchovy, jakož i při rozhodování o úpravě styků s druhým rodičem, zohlednily všechny okolnosti daného případu a z nich vyplývajícího zájmu dítěte (čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte), který musí být vždy prioritním hlediskem, a rozhodly o konkrétní podobě nejvhodnějšího uspořádání vztahu mezi rodiči a dětmi. Soudy přitom musí nalézt takové řešení, které nebude omezovat ani právo rodiče zaručené čl. 32 odst. 4 Listiny, přičemž zájem dítěte vyžaduje, aby se na jeho výchově participovala nejen matka, ale i otec, jež se nezastupitelným způsobem podílí na jeho postupně se vyvíjející životní orientaci (srov. nález sp. zn. II. ÚS 554/04). Výchovné předpoklady rodiče, jemuž je dítě svěřeno do péče, pak v sobě zahrnují i to, aby tento rodič mimo jiné uznával i roli a důležitost druhého rodiče v životě dítěte (srov. nález sp. zn. III. ÚS 1206/09).

Zájem dítěte je přitom třeba posuzovat z hledisek objektivních, nikoli z pouhého subjektivního hodnocení výhodnosti či naopak nevýhodnosti pozice toho kterého z obou rodičů (srov. usnesení sp. zn. III. ÚS 464/04); současně nelze přehlédnout, že je povinností soudu respektovat i zásadu vyjádřenou v čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, podle níž

mají oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Opačný postup je v rozporu se základním právem druhého rodiče na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny a současně zásahem nejen do jeho základního práva vychovávat a pečovat o své dítě, do základního práva dítěte na rodičovskou výchovu a péči dle čl. 32 odst. 4 Listiny, ale i do práva dítěte a rodiče na navázání a udržování vzájemného pravidelného styku dle čl. 4 Úmluvy o styku s dětmi (uveřejněné pod č. 91/2005 Sb. m. s. ).

Z čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod bylo dovozeno konkrétně i právo rodiče na přijetí opatření za účelem jeho opětovného setkání s dítětem a též i povinnost vnitrostátních orgánů podniknout k tomu odpovídající kroky; je přitom povinností vnitrostátních orgánů přijmout k usnadnění styku rodiče s dítětem veškerá opatření, která je od nich možné v daném případě rozumně vyžadovat (srov. rozhodnutí ESLP ve věci Ignaccolo-Zenid e proti Rumunsku, Přehled rozsudků ESLP č. 2/2000, str. 65, rozhodnutí ESLP ve věci Voleský proti České republice, Přehled rozsudků ESLP č. 5/2004, str. 253).

Právem dítěte proto je i právo udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, pokud jsou v zájmu dítěte (čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte, čl. 4 Úmluvy o styku s dětmi); podmínka zájmu dítěte (resp. nejlepšího zájmu dítěte) je pak podle ustálené judikatury Evropského soudu pro lidská práva hlediskem stěžejním při hodnocení povinnosti státních orgánů použít všech vhodných forem donucovacích prostředků za účelem navázání (a udržení) styku mezi rodičem a dítětem (viz výše cit. Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku).

Postup odvolacího soudu lze považovat za zcela souladný s výše uvedenými požadavky. Jednak v napadeném rozhodnutí opakovaně a v různých souvislostech zvažoval zájem dítěte, což se projevilo jak v diferencovaných výrocích napadeného rozhodnutí, tak i v (procesním) postupu, který odvolací soud zvolil. V průběhu odvolacího řízení nabídl soud rodičům, veden výhradně zájmem nezletilého, pomoc odborné instituce, čímž zprostředkoval rodičům možnost vzájemné komunikace a otci možnost setkávat se s nezletilým v neutrálním prostředí krizového centra pro rodinu. Následným usnesením ze dne 15. 5. 2009, č. j. 6 Co 396/2009-523 bylo odvolací řízení přerušeno, přičemž z průběžných zpráv i závěrečné zprávy, které měl odvolací soud následně k dispozici, činil své závěry, a to i ve vztahu k zájmům dítěte, resp. s cílem vyloučit možnou psychickou újmu. Z provedeného dokazování, např. z podrobně popsaného průběhu schůzek v krizovém centru pro rodinu, nikterak nevyplývalo, že by styk nezletilého s otcem neměl být v zájmu dítěte, resp. že by nezletilý reagoval afektovaně, jak Ústavnímu soudu popsala stěžovatelka. Odvolací soud v diferencovaných výrocích svého rozsudku (postupné prodlužování doby styku nezletilého s otcem) zcela zjevně zohledňoval především zájem dítěte, nikoliv primárně zájmy otce. Nejeví se proto nikterak nepřiléhavým závěr obou obecných soudů, že je to právě stěžovatelka, která od roku 2005 porušovala práva nezletilého na rodičovskou péči a výchovu, jak plyne z Listiny základních práv a svobod a Úmluvou o právech dítěte.

Konečně Ústavní soud dodává, že právo dítěte být slyšeno v každém řízení, v němž se rozhoduje o jeho záležitostech (čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, § 31 odst. 3 zákona o rodině), mu poskytuje možnost, aby v řízení projevilo své stanovisko k otázkám, jež se ho

bezprostředně dotýkají, a to buď přímo anebo prostřednictvím svého zástupce, případně prostřednictvím příslušného, zákonem zřízeného, orgánu. Nelze však přehlédnout, že konečné hodnocení (posouzení) zájmů nezletilého dítěte přísluší obecnému soudu, v jehož dispozici je i případný korektiv představ a názorů dítěte o tom, co je pro něj v konkrétní věci vhodné, případně, resp. obecně prospěšné, a co nikoli; proto k názoru nezletilého dítěte soud přihlíží, a to s ohledem na jeho věk, rozumovou a citovou vyspělost (srov. usnesení sp. zn. III. ÚS 707/04, sp. zn. IV. ÚS 288/04, sp. zn. III. ÚS 2150/07). Z obsáhlého dokazování provedeného před obecnými soudy, naposled z podrobných zpráv krizového centra pro rodinu, podle názoru Ústavního soudu získaly obecné soudy zprostředkovaně dostatečný přehled o vztazích nezletilého na matku a o vlivu, které na jeho postoje a názory prostředí vytvářené matkou mělo. Pokud stěžovatelka předložila v průběhu řízení o ústavní stížnosti jako "názor" nezletilého jeho údajné tvrzení, že "chce umřít, protože se s otcem stýkat nechce a nikdo mu nepomůže," dodává Ústavní soud, že sám není oprávněn v pravomocně rozhodnutých věcech provedené důkazy přehodnocovat, přičemž silný vliv stěžovatelky na nezletilého, který byl v zásadě dlouhodobě udržován v prostředí nepříznivém otci, ve svých závěrech obecné soudy náležitě zohlednily. Odvolacím soudem provedené důkazy vypovídají o odlišných, nikoliv takto vypjatých, postojích nezletilého. Záznam na videokazetě Ústavní soud jako důkaz v řízení o ústavní stížnosti neprovedl, neboť jeho popsany obsah vůbec nesměřoval k otázce ústavnosti napadených rozhodnutí.

Konečně ani námitkou porušení zásady dvojinstančnosti řízení se Ústavní soud věcně ústavněprávně nezabýval, když vzal v úvahu na první pohled zřejmý fakt, že rozsudek soudu prvního stupně, kterým bylo rozhodnuto o změně výchovného prostředí nezletilého byl právě k odvolání stěžovatelky zrušen, a poměry byly upraveny odlišně s ohledem na pozdější vývoj ve věci, smířlivý postoj otce a zájmy nezletilého, a to způsobem ve výsledku podstatně příznivějším pro stěžovatelku, než jak subjektivně hodnotila rozhodnutí soudu prvního stupně. Z ústavní stížnosti neplyne, ostatně ani z napadeného rozhodnutí odvolacího soudu, že by vyslovený právní názor měl být překvapivým zvratem v řízení, na nějž by stěžovatelka nemohla adekvátně reagovat.

Ústavní soud připomíná, že zákon o Ústavním soudu rozeznává v ustanovení § 43 odst. 2 písm. a), jako zvláštní kategorii návrhů, návrhy zjevně neopodstatněné. Zákon tímto ustanovením dává Ústavnímu soudu, v zájmu racionality a efektivity jeho řízení, pravomoc posoudit "přijatelnost" návrhu před tím, než dospěje k závěru, že o návrhu rozhodne meritorně nálezem. V této fázi řízení je zpravidla možno rozhodnout bez dalšího jen na základě obsahu napadených rozhodnutí orgánů veřejné moci a údajů obsažených v samotné ústavní stížnosti a jejích přílohách. Pokud informace zjištěné uvedeným postupem vedou Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná, ústavní stížnost bude bez dalšího odmítnuta. Ústavní soud jen pro pořádek upozorňuje, že v této fázi jde o specifickou a relativně samostatnou část řízení, která nemá charakter řízení kontradiktorního.

Ústavní soud proto z výše uvedených důvodů ústavní stížnost odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Poučení: Proti usnesení Ústavního soudu není odvolání přípustné.

V Brně dne 17. března 2011

Ivana Janů, v.r.

předsedkyně senátu